

KUKUŁKA

(Cuculus Canorus L.)

W MOWIE, PIEŚNI I POJĘCIACH LUDU NASZEGO.

Ułożył

Erazm Majewski

na podstawie materiałów, zebranych wspólnie ze
Szczęsnym Jastrzębowskim i dr. Józefem Saneckim.

Nr. 877.

Odbitka z tomu XII „Wisły.”

WARSZAWA.

W drukarni Lubowskiego i Sp.
Szpitalna Nr. 10.

—
1898.

Дозволено! Цензурою,
Варшава, 17 Сентября 1898 г.

39(438) : 808.4

Kilka słów o naturze kukułki.

Obyczaje kukułki są wyjątkowe i bardzo charakterystyczne.

Ptak to przelotny. Nie trzyma się miejsca, ale wszędzie się znajduje, gdzie tylko są drzewa: w lasach, gajach i ogrodach. Do nas przylatuje około 25 kwietnia, odlatuje w pierwszej połowie września.

Kukułka w sposób nienormalny wyprowadza potomstwo. Nie ściele gniazd i nie pielęgnuje piskląt; czynność tę powierza innym, zwykle mniejszym ptakom. Znany od najdawniejszych czasów zwyczaj ten dotychczas nie jest dobrze zbádany, ani należycie wyswietlony.

Samica znosi kilka jaj w odstępach kilkodniowych na ziemi i zanosí w dziobie do coraz innego upatrzonego gniazda ptaka cwadożernego, najczęściej do gniazd pokrzywek, ale także słowików, skowronków, pliszek, makolągwy, dzwońca i t. d. W jedno gniazdo kukułka składa tylko jedno jajko, a jeżeli kiedy znajdowano dwa kukułcze razem, niezawodnie były one przez dwie samice złożone. Po podłożeniu jaja kukułka nie troszczy się już o dalsze jego losy.

Dziwny ten zwyczaj starano się tłumaczyć rozmaicie, ale wymaga on jeszcze wyjaśnień i uzupełnień. Z wyjątkowym sposobem umieszczania jaj jest w związku nadzwyczajna rozmaitość ich kolory. Jest to tym godniejsze zastanowienia, że jaja kukułki najczęściej bywają podobne z zabarwienia i układu plam do jajek właścicielki gniazda. Zbadanie przyczyn, sprowadzających podobne nienormalności, zdaniem Taczanowskiego, nastercza nader ciekawe 'zadanie dla fizjologów, ale niełatwem jest do przeprowadzenia, trudno bowiem sprawdzić, czy każda samica znosi jednakowe jaja i wyszukuje gniazd z podobnemi do swoich, czy też koloryt swych jaj do jaj gospodarza swego stosuje.

Wogóle ptaki to bardzo ostrożne, nietowarzystkie, bojaźliwe, skryte, ruchliwe, niespokojne. Nigdy nie chodzą; zasiadszy, pozostają krótko w miejscu, do chwili dalszego zerwania się. Ptaki te stanowią rzadki przykład wielomęstwa. Samce są nierównie liczniejsze, każda więc samica z pierwszym lepszym spotkanym przestaje.

Kukają tylko samce, i to gdy siedzą na gałęzi; w przelocie rzadziej. Prócz tego wydają także chrapliwe dmuchanie. Samica inaczej się odzywa.

Lot kukułki szybki, do jastrzębiego podobny, ale niewytrzymały. Dalekich przelotów nie odbywa bez przerw częstych.

„Przesąd, że kukułka zmienia się na starość w krogulca, powstał stąd, że małe ptaki, wskutek pozornego podobieństwa do tego gnębiciela swego, gonią go i prześladują, jak ptaka drapieżnego“ (Tacz. Pt. kr. II 6).

Do rzędu bajek należy przekonanie, że niekiedy przywiązuje na włosiu właścicielkę gniazda, i wiele innych, krążących nie tylko w ustach ludu, lecz i wśród przyrodników wszystkich czasów. Gruntem bujnym dla takich fantazji jest trudność obserwacji dokładnych i tajemniczość obyczajów tego ptaka. Ponieważ w gnieździe podrastają prędzej kukułcze, niż prawe pisklęta, przeto ostatnie bywają zwykle wypychane przez silniejsze kukułcze na brzegi gniazda, a następnie wypadają i giną.

Kukułczę, zostawszy samo, obficie karmione przez troskliwe i jakby niepoznających zdrady rodziców przybranych, wyrasta szybko, a nawet, kiedy już podlatuje i straszy inne

ptaki swym podobieństwem do krogulca, jeszcze jest troskliwie pielęgnowane przez wychowawców.

Ptak to bardzo pożyteczny, gdyż zjada mnóstwo gąsienic szkodliwych, których inne ptaki nie tykają. (Taczanowski).

Człowiek łatwo może naśladować kukanie i zwabiać na pewną odległość kukulki, zmuszając je do odzywania się.

N a z w y.

Gzezolka.

Grzegółka.

Grzegzółka.

Gzegzółka.

Kukawka.

Kukołka.

Kukulka.

Kukulka pospolita, właściwa.

Zazula.

Zezula.

Zieziulka (Krakowskie).

Zieziulka.

Zazula.

Zozula.

Żegzułka (r. 1541).

Rusińskie. Zowzula. zowzuleńka, zozul, zegzycia, kukawka.

Czeskie. Kukačka, kukavka, kukučka, zezhule, žežhule, žežhulka, žežulka, žezhulka, žežulice, kukanka, mlady ostržiz, ostržizek, poštolka, krahulik, krahujec.

Litewskie. Gege, geguže, gegele, gieguže.

Nazwy pochodne.

Kukułcze ziele.

Kukulka (owad) *Coccinella septempunctata*. *Gust.*

Kukulka (ziele) *Lychnis flos cuculi* *L.*

Kukulka (rośl.) *Orchis* (różne gatunki storczyka).

Kukulki

Kukułka żydowska (ptak) Upupa epops. *Gust.*
Zazuli lon (ziele).

Nazwy miejsc.

Kukuk, osada do wsi Niesiołowice.
Grzegrzółki, wieś na Mazurach Pruskich.
Kukułka, osada i kol. (Sł. Geogr. IV 857).
Kukuły, wieś, pow. Olhoploski.
Kukulna, wieś, pow. Żytomierski.
Zazule, wieś, pow. Złoczowski.
Zazulińce, wieś, pow. Zaleszczycki,
Zazulki.
Zieziółówka, zaśc., pow. Miński.
Zozulino, fol., pow. Drysieński.
Zozulany, wieś, pow. Bałcki.
Zozulińce, 5 wsi.
Zozulówka, las na grun. wsi Trechtymirowa, pow. Ka-
niowski.
Gieguże, wieś, pow. Władysławowski.
Giegużyn, miasteczko, pow. Trocki, i kilka wsi, folwarków.
Giegużyszki, 2 zaścianki—i inne.

Maj po litewsku nazywa się Gegużis (miesiąc kukułki).
(Porównaj zostający w związku z tym Nr. 122).

I. Głosy.

1. Kukułka kuka.
2. W jesieni nie kuka, tylko się śmieje. (Dziewiętniki).
Gust. 144.
3. Kończy swoje kukanie czasami śmiechem: ha-ha-ha!
koko-sza-sza, albo: kuku-wa-wa! Na to samica mu odpowiada
piskliwym głosem: kwik, wik, wik i t. d. Kolb. *Pozn.* XV,
60. (Z Przyj. ludu, 1836 r.).
4. Kukułka mówi: „Kupię, kupię,” a dudek jej odpo-
wiada: „Kup, kup, kup!” (Leszczyn. Potylicz). *Gust.* 144.

II. Pojęcia ogólne.

a) Właściwości przyrodzone.

5. Kukułka nie ma pary. *Nowos. Ukr.* II, 129.

6. Nigdy nie wylęga sama młodych, tylko podrzuca swe jaja w cudze gniazda. Wierzchow. *Puszcza sandom.* 206.

7. Młode kukułki pożerają stare matki cudze. (Nowe Sioło). *Gust.* 144.

8. Ma żołądek włosami omszony, bo zjada, gąsienice włochate. (Bohorodczany). *Gust.* 144.

9. Kukułka kuka, dopóki nie wysypie się jęczmień; wtedy zlatuje i polyka jęczmień (Oryszkowce, Dziewiętniki), czyli kuka, dopóki nie udławi się kłosem jęczmiennym (Złoczów, Strychańce); t. j. kuka do świętego Piotra ruskiego, przypadającego na 29 lipca kalendarza gr. (Fitków). *Gust.* 144. *Hodoly.*

...lubi bowiem pić mleczko jęczmienne. *Hodoly, Strychańce* 319.

10. Kukułka składa jaja w cudzych gniazdach, a jeśli ptak nie chce ich wysiadywać, to, według mniemania ludu, wieszać go ma na włosiu u gałęzi podłe samego gniazda. *Federowski Żarki* II, 331.

11. Nie przelatuje wcześniej, dopóki „oka listkiem rozwiniętym nie zakryje.“ Okol. Zamościa i Hrubieszowa.

12. Nie ma samca i z tego powodu siedzi i kuka. Tamże.

13. W lipcu kuka dzwieczniej, bo przeczuwa, że wkrótce słowik na cały rok umilknie. *Wojc. Kal.*

14. Kukułka nie odlatuje na zimę, lecz kryje się w ziemi, a na wiosnę przebudza się. (Pochówka, Bohorodczany). *Gust.* 144.

15. Na Pokuciu utrzymują, że zazula w góry Karpackie na zimowisko odlatą. *Wojc. (Zarysy, II, 136).*

16. Kiedy kukułka bawi się z dudkiem, jajka jej, a potem pisklęta wysiadują drobne ptaszki. *Kb. Chełm.* II, 177.

17. Kukułka paruje się z dudkiem, i znosi najwyżej 2 jajka. *Kb. Chełm.* II, 177.

18. Zuzuli lon albo Najświętszej Panny lon rozkwita wtedy, gdy kukułka odzywać się zaczyna. *Wis.* II, 10.

19. Kukułki jeść nie można. Kb. *Kiel.* XIX, 203.
20. ...bo ona taka słona, jak człowiek. Kb. *Kiel.* XIX, 203.
21. ...bo powstała z panny. Tamże.

b) Przemiany.

22. Kukułka powstała z dziewczęcia, które „w złą godzinę” zakukało przez żarty. *Ropcz.* X, 101.

23. Pan Jezus zamienił pannę na kukułkę, za karę. Kb. *Chełm.* II, 178.

24. Kukułka powstała z panny. Kb. *Kiel.* XIX, 263.

25. ...zakłętej. *Arch. dom. Gluz.* 496.

26. ...która kryła się przed narzeczoną, wołając: kuku, kuku, chy, chy, chy, chy, chy, chy! Okol. Zamość i Hrub.

27. Narzeczoną, dowiedziawszy się o śmierci zakochanego, przybiera postać kukułki i kuka na grobie jego. *Wodz. Zapis.* 97; *Prus. Obch.* 38.

28. Bogi litewskie tych, którzy rozpaczali po utracie osób bliskich, w nagrodę przemieniały w kukułki. *Jucew. Lit.* 50.

29. Kukułki powstały z ludzi za karę. *Ropcz.* X, 101.

30. Podobno, że jak Matka Boska chodziła jeszcze po ziemi, przyszło jednej pannie coś do głowy, żeby figlować, więc skryła się za płotem i zaczęła na nią wołać: „Kuku, kuku!” — „A kukaj że, kukaj, i bądź teraz za kukułkę!” — powiedziała M. Boska. Panna się stała kukułką. (Krakowskie). Kb. *Kiel.* XIX, 203.

U Serbów i Czarnogórców istnieje mniemanie ludowe, podobne i na Litwie (str. 50, Jucewicz), że dusze zmarłych przemieniają się w kukułki. Również znajdujemy tam na krzyżach cmentarnych narysowane kukułki, których liczba zawisała od liczby krewnych, oplakujących zmarłego. (Man. S. Myth. 317). A. Grusz.

W Niemczech o powstaniu kukułki istnieje jeszcze i drugie podanie: Gdy raz Chrystus z uczniami koło piekarza przechodził i o chleb prosił, skąpy piekarz odmówił prośbie, ale żona, oraz sześć córek, każda po bochenku dała; one zostały zamienione w gwiazdy Plejady, a piekarz w kukułkę, która tak długo kuje, jak długo widzialnymi są Plejady na niebie. (Friedr. 533). A. Grusz.

W Niemczech o powstaniu kukułki istnieje następujące podanie: Czeladnik piekarski kradł ciasto, a gdy ładnie upieczone pod błogosławieństwem Boga z pieca wyjmował, wołał: „Guck, guck!” Bóg za karę w kukułkę (Guckguck) go przemienił. A. Grusz.

31. Kukułka powstaje z orlęcia lub sokolika i po trzech latach życia przybiera postać kukułki. *Wis.* III, 493. Ziemia Sieradzka.

32. W późnej jesieni odrastają kakulce pazury, i zamienia się w jastrzębia. *Wójc. Zar.* II, 136. Nowe Sioło, Sielec, Stanisławów. Wierzchow. *Puszcza sandom.* 206.

33. ...lub w krogulca. *Gust.* 145. Jazłowiec, Browary, Żywaczów.

34. Na zimę zamienia się w kobuza. *Kozł. Lud.* 384; *Arch. Dom.* Gluz. 496.

35. W starości zamienia się w jastrzębia. *Ryb. Zw.* 65.

36. Zamiana w jastrzębia następuje dopiero po siedmiu latach (*Ladzkie, Jasienów polny, Nadworna*). W krogulca zamienia się po dwóch lub trzech latach; krogulca tego zowie lud *kopczykiem* lub *mysiorą*. Przed takim krogulcem żaden drób nie ostoi się. (Szczepanów). *Gust.* 145.

37. Albo też po upływie roku zamienia się w krogulca, po upływie drugiego roku w jastrzębia, nakoniec w orła. Tym sposobem nie rodzą się ani krogulce, ani jastrzębie, ani orły, lecz od kukułki pochodzą. (Zabrzeż). *Gust.* 145.

38. Zamiana kukułki następuje wtenczas, gdy przestaje kukać (Gorlice), albo po św. Janie (Łabowa). *Gust.* 145.

39. Kukułka miała na początku świata męża, ale go zabiła; dlatego też Pan Bóg powiedział, że nie będzie miała pary; przeto też teraz sama kuka i po lesie lata (Łysiec, Kniażowskie, Tyśmienica, Ladzkie). *Gust.* 143. — *Prus. Obch.* — *Nowos. Ukr.*

40. Była niegdyś kobieta, która zabiła swego męża, za co Bóg przemienił ją w kukułkę i powiedział, że ona do ostatecznego sądu nie będzie miała pary i samotna po lasach błąkać się będzie. (Ukraina, Nowosiel., II, 129).

41. Był jeden brat, który, nie mogąc dłużej znosić płaczu siostry, przeklął ją w kukułkę. *A. Grusz.* u Serbów.

42. W kronice Prokosa, str. 113, znajdujemy wzmiankę, że bogini Żywie, której święto obchodzono w pierwszych dniach maja, i o długie, a szczęśliwe życie proszono, przemieniła się w kukułkę, a tym samym wróżyła ludziom¹⁾.

¹⁾ Bogini ta Żywie (żyć, żywić), przemieniająca się w kukułkę, ma wiele analogji z indyjskim podaniem o kukułce, jako erotycznym symbolu. Kukułka u Indjan (Chatakas, Jalaprija, przyjaciół-

c) Właściwości nadprzyrodzone.

43. Kukułka jest wróżką. — *Powszechnie* na Litwie, Ukrainie.
44. Jest zaklętą duszą.
45. Ma ludzkie widzenia.
46. Przez sen kuka.
47. Zna sprawy światowe.
48. Przychylna ludziom.
49. Nieprzychylna.
50. Zajęta jest sprawami ludzkiemi.
51. Szuka wybawienia z zaklęcia przez wróżenie ludziom.
52. Krąży między ludem podanie, że kukułka jest zaklętą królowną. *Wis.* III 493. Ziemia Sieradzka.
53. Jest czarownicą. Tymbark. *Gust.* 145.
54. Jest zaklętą duszą, pokutującą za winy swoje lub innych.
55. Wie, co się na świecie dzieje. Tymbark. *Gust.* 145.
56. Jest symbolem sieroctwa. *Nowos. Ukr.* II, 129. — *Prus. Obch.*
57. Jest symbolem wdowieństwa. *Prus. Obch.—Nowosiel. Ukr.* II, 129.
58. Ptak to poetycki.
59. Ptak to żaloby.
60. Ptak to boleści.
61. U ludu jest w poważaniu.
Wojc. Z. II, 114.—*Wojc. Kal.*
62. Kukułka nie ma pary. *Nowos. Ukr.*
63. Kukułka do sądu ostatecznego będzie błdziła samotna po lasach. *Nowos. Ukr.* II, 129.

ka wody) lata nad źródłami w dżdżystej porze i pije wodę miłości (Friedr. 535). Woda była w wyobrażeniu ludzkości pierwiastkiem twórczym. Czy też to indyjskie podanie o kukulce nie jest w związku z naszą Żywie?

Zeus Grecki przemienia się w kukulkę, zbliżając się do Hery (Junony). Posąg bogini ukazuje na jej łasce siedzącą kukulkę, a na jednej płaskorzeźbie siedzi ten ptak na berle Zeusa, obok Hery idącego w procesji weselnej, góra zaś, na której się zeszli, przedtym Trona (siedlisko piorunu?), czy Torna zwana, otrzymała nazwę „Oros kokkygion,” góra kukulki. (Pauzanjasz). — (Kolberg, VII, 237). *A. Grusz.*

64. Narzeczony, gdy błądzi po lasach i bezdrożach, prosi kukulkę, by go wiodła do domu, rodziny i do wiernej dziewczyny. *A. Grusz.*

Kukulka ma u Niemców przeważnie ujemne, demoniczne znaczenie: jest ona godłem próżnego człowieka, o sobie mówiącego. Słowa: „Geh zum Guguck“ i „der Guckgucks werden Nork“ (Realwörterbuch, 213, 404) w ten sposób tłumaczy, że mnisi chrześcijańscy kukulkę, jako ptaka wieszczącego, zostającego tym samym w stosunkach djabelskich (stąd piana na wierzbach, spowodowana owadem Cicada spumaria, nazywa się Kukuksspeichel lub Heenspeichel, w Szwajcarji gugerspen, po angielsku cuckow-spit, po duńsku giögesspyt), jako zaklętego w postać kukulki djabła uważali. *A. Grusz.*

W miasteczku Heiterbach istniał następujący przesąd: mieszkańcy tego miasteczka obawiali się kukulki do tego stopnia, że nawet w litanji proszą Boga, aby nie dopuścił jej przybycia do miasta. (Friedr., str. 534). *A. Grusz.*

III. Pieśni.

65. Kukulka symbolizuje smutek, żal, tęsknotę. *Jucew. Wojc.* Na Rusi, w Polsce.

66. W pieśniach polskich kukulka jest znamieniem głębokiej rozpacz i boleści. *Wojc. Z.*

67. Kukulka jest symbolem sieroctwa.

68. Spotykamy kukulkę w pieśniach tam, gdzie uczucie miłości cierpi pod rozkazem, bądź też oddaleniem, niewolą lub innemi trudnościami trzymane jest na uwiezi. *A. Grusz.*

69. W całej Słowiańszczyźnie, również i na Litwie, w pieśniach o zmarłych braciach, synach lub kochankach, jako żałobnica i oplakująca stratę kobieta bądź to matka, siostra, lub kochanka występuje. (Jucewicz, str. 51—56; Zarysy II, 120—123). *A. Grusz.*

70. W pieśni litewskiej, znanej także u Serbów i Rusinów, przyleciały do zabitego wojaka trzy kukulki: Jedna siadła u nóg jego, druga przy głowie, trzecia, pstra, przy sercu. Były to: żona przy nogach, siostra przy głowie, matka przy sercu. Żona tęskniła 3 tygodnie, siostra 3 lata, a matka do śmierci. *Wojc.*

71. Sierota porównywa się z kukułką, która leci po Ukrainie:

Hej leciła zazuleńka po Ukraini,
Hej ronyła sywi pira po dolyni.
Oj jak ciężko sywym piram po dolyni,
Jeszcze cięższe syrotońci na czużyni.

(*Wacław z Oleska*, 391).

72. W jednej pieśni narzeczona, dowiedziawszy się o śmierci ukochanego, bierze na się postać kukułki:

I kukułka przyleciała:
— Kuku!—zawołała—
Podaj, miły, dłoń z mogiły,
Będę tu czekała.

(*Wodzicki, Zapiski*, 97).

73.

W pośród wiosny śpiew żałosny
Kukułki stroskanej;
Główkę chyli, ale kwili:
Źle być samej jednej!
I mnie chodzić, żal rozwodzić,
W lesie hukać biednej.
Hukać, głosić me rozpaczę,
Ręce załamawszy!
Ach, i matka moja płacze,
Za mąż mnie oddawszy.

(*Wodzicki, Zap. Ornit., Kukułka*, 97).

74.

Kukułeczka kuka
I kuka, i kuka, —
Oj, już-ci mnie teraz
Żaden nie oszuka.

Kb. *Kiel.* XIX, 38.

75.

Fujareczka za pasem,
W kobiałce gomółka,
Wstawszy rano, pędzę wołki,
Aż kuka kukułka:
Oj ku ku ku, ku ku ku,
Aż kuka kukułka.—Kb. *Kr.* VI, 275.

76.

Idzie stary przez bór,
A kukułka kuka,
Że stary, że stary
Młodej sobie szuka.—Kb. *Kiel.* XIX, 36.

77. Idzie stary przez wieś,
Kukułeczka kuka:
Stary dziad, stary dziad
Młodej żonki szuka! — Kb. *Kr.* VI, 172.

78. Kukułeczka kuka,
Kasia Jasia szuka;
Nalazła go w roli,
Głowisia go boli.—Cisz. *Olkusz*, 315.

79. Kukułka w pieśniach weselnych przedstawia pannę młodą i, podobnie jak symbolizuje ona tęsknotę i żalność wydanej za „neluba“ za mąż dziewczyny, tak i w tej chwili ważnej, w chwili ślubu, staje się godłem żalu rozłąki z rodzicami i dziewczęcym stanem.

W pieśniach weselnych.

80. Kukułeczka kuka
Na wysokiej gruszcze;
Wyspałeś się, Jasiu,
Na mojej poduszce.
Cisz. *Olkusz*, 315 (przy oczepinach).
Federowski *Żarki*, 97 (przy oczepinach).
81. Kukułeczka kuka,
Łubek trawke sadi;
Która dzieucha ładna,
Jaś jo odprowadzi.
— Odprowadziłbym cie,
Ale wilcy wyjo;
Moja poni matko,
Przenocujcie mi jo.
Federowski. *Żarki*, 124. (Śpiew druchny).
82. Podczas obiadu weselnego druchny śpiewają:
Zakukała kukułeczka za dworem,
Zapłakała pani matka za stołem.—Kb. *Kr.* VI, 44, 68.
83. Pełniejszy warjant:
Zakukała kukułeczka za dworem,
Zasadił mnie pon drużyna za stołem;
Było co pić, było co jeść, wszycko do woli,
A mnie główkę rozboleła, tak boli.
Federowski, *Żarki*, 95.

84. Zakukana kukulecka na buku,
 Krzywoście mie zacepili na uchu;
 Zakukana kukulecka na lesie,
 A co mi tam mój Jasiejek przyniesie?
Ropczyckie, 112.
85. Zakukana kukulecka w fuzyji,
 Zacepili kochanecke suuzy ji;
 Zakukana kukulecka na lasce,
 A cóż ci już moje dziwce po swászcze?—*Ropczyc.*
86. Zakukała kukaweczka na Bugu,
 Zapłakała Marysienka przy ślubu;
 Zakukała kukaweczka na wieży,
 Zapłakała Marysienka na dzieży.
Wojc. Z. II, 134.—(Przy oczepinach).
87. Zakukała kukulecka
 Na śliwie —
 Zaczniżcie nam, moja Maryś,
 Sczęśliwie!
 Zakukała kukulecka,
 Przestała —
 Cego ja się, mocny Boże,
 Docekała?
 Docekałam, docekałam's
 Pięknej sławy,
 Jako ona biała gaska
 Leśnej trawy.—*Kb. Sand. I, 49.*
88. Bolesć matki, kiedy się rozdziela z córką, określa-
 ją głosem kukulki, jak w tej weselnej pieśni z Lubelskiego:
 Moja mateńka, moja rodzona,
 Tak płacze i czuje,
 Jako kukulka, jako kukulka
 W zielonym gaju kuje.—*Wojc. Z. II, 133.*
89. Siwa zieziula kowała,
 O położnicce pytała:
 Ty, położniczko niebogo,
 Coz cię tak dużo bolało?
 (Przy chrzcinach). *Wis. III, 607. Podlasie Nadnarwiańskie.*

R ó ż n e.

90.

Pędziła trzody po łące
pastereczka młoda,
Gdzie w rzece kwiatów tysiące
odbijała woda.

Tu w olszynie usłyszała,
jak kukaweczka kukała:
ku, ku, ku i t. d.

Siadła więc sobie na ziemi,
te słowa pocznie rzec:
„Kukaweczko, powiedzże mi,
jak długo będę żyć?”
Do tysiąca rachowała,
jak kukaweczka kukała:
ku, ku, ku i t. d.

Rozgniewana więc się zrywa
z swej kwiecistej leży,
Pasterski swój kij porywa,
za kukawką bieży.
Ale ta się wnet spostrzegła,
krzycząc, w las dalej pobiegła:
ku, ku, ku i t. d.

Gdy naśród już lasu była,
siadła zasmucona:
„Ach, jakżem cię też goniła!
ach, jakżem zmęczona!...”
Chce uciekać, wtym wyskoczy
Jasio i jej zajrzy w oczy:
ku, ku, ku i t. d.—Kb. *Pozn.* XIII, 51.

91.

Koło dworu topola stała,
A na niej zazula kowała,
A pod nią Kasia płakała:
„Bóg wie, gdzie Jasio w drodze,
Stoi w mieście na załodze,
A mnie płacz niebodze...”

(Kolberg, *Pieśni*, 256).

92. Jedna z pieśni ruskich opiewa los córki, którą matka zmusiła pójść za mąż za „neluba,“ z rozkazem, by przez siedm lat nie przyjeżdżała do domu matki, ale córka stęskniona przylatuje do domu w postaci kukułki:

Ja ne wyterpiła, za rik pryłetiła,
Perekenułam się w sywu zazuleńku,
W kałynowym haju siła.

Jak wzięła kowaty, żalibno śpiewaty,
Aż się wzięły k'zemi, lisy kałynowi,
Wid hołosu roslihały.

Wyjszła moja maty, stała na porozi,
Prychadała sobi, swoju ridnu doczku,
Obillały jeju słozy:

Jesłysz moja doczka, proszu tia dō chaty,
Ale jesłysz sywa ptaszka zazuleńka,
Łety w zeleń lis kukaty.

(Zarysy, II, 119).

93.

Siedzi sokół na topoli
Płacze Jasienko w niewoli.
I tak żałośnie huka,
Jako kukułka,
Jako kukułka

W zielonym gaiku kuka. — *Woje. Z. II, 132.*

94.

Wstaję ze słonkiem,	„Biedna dziewczyno!
A ze skowronkiem	Chwile tak płyną,
Ulatam pieśnią do nieba:	Jak drobne fale strumyka;
A ci, co pracą	Gdy pytasz o to,
Mą się bogacą,	Biedna sieroto,
Czarnego skąpią mi chleba.	Nie jedna przyszła i znika.“
Pot zrasza skronie,	„Zła gospodyni
Jak rosa błonie,	Codzień przyczyni
Łzy płyną z oczu mych strugą;	Chwil ciężkich dla mnie niemało.
Choć praca czarna,	Zanim z umową
Zasługa marna:	Skończy się słowo,
Oj ciężko, ciężko być sługą!	Tygodni ile zostało?“
Tam na swobodzie	„Raz, dwa — do płacy,
Śpiewa w ogrodzie	Dziesięć do pracy,
Kukułka szara w leszczynie.	Jeden i drugi masz święta,
„Ptaszyno! kiedy	Dwa w noc się spłyną
Skończą się biedy?	Trzy w śmiechu zginą...”
Rok ciężki przedkoż upłynie?“	„Kukułko! kto cię spamięta!“

Wis. I, 276.—Tłum. z pieś. litew.

95.

Za ogródkiem na topoli
 Kukaweczka kuka —
 Serce moje rozżalone
 Bez ustanku puka.

Kb. *Kuj.* III, 55.

96.

Oj w zielonym gaiku da kukaweczka kuka,
 Oj do ciebie, Marysiu, da serduszko mi puka.
 Oj kuka kukaweczka, da smutnie wykukała,
 Oj żeś ty mnie Jaś zwodził, da jam ciebie kochała.

(Kolberg, *Pieśni*, 364).

97. Kukułka opowiada matce los syna, którego napró-
 żno szuka:

Kukułka siadła na drzewinie,
 Na czerwonej kalinie;
 Główkę w listek przytuliła,
 Tak do matki przemówiła:
 — Już nie siądzie Jaś za stołem,
 Płacze Kasia za sokołem:
 Jaś twój z wojny nie uciecze,
 Ot! po szabli krew mu ciecze.
 I wzięli go na mary,
 Zabili go Tatarzy.

Wojc. Z. II, 133.

98.

Kukułka ma także i demoniczne znaczenie:

Leśniczyna tam jak syna
 Sawę pielęgnuje.
 Trzej rycerze dzielą szczerze
 Ból, co wódz ich czuje.
 Kogo szukasz, komu kukasz,
 Kukułko Mszczonowa?
 Czy o Sawę masz obawę?
 Złowieszczęńko, bądź zdrowa.

(Wodzicki, *Zapiski Ornit.*)

99.

Zakukała kukułeczka,
 Tuląc główkę do listeczka,
 Bo nadarmo szuka matki,
 Co rzuciła swoje dziatki.
 Kukułeczko! lataj w borze,
 Bo tam matkę znajdziesz może.

Ryb. Zw. 66.

IV. Przysłowia.

100. Święty Janieł 'głuchy na kukanie! *Na Mazurach*. (Znaczy to, że na św. Jan kukulka przestaje kukać. Tak mówią do człowieka głuchego na prośby).

101. Mendel w polu stoi kukawka już nie kuka. *Wielkop., Poznań Adalb.*

102. Nie wtenczas się pastucha szuka, kiedy kukulka zakuka. (Okol. Zamoś. i Hrubiesz.). *Arch. Dom. Gluz. — Adalb.*

103. Tłusty, jak lisiecka kukulka. *Adalb.*, str. 265.

104. Ile dni przed św. Wojciechem kukulka się odezwie, tyle dni po św. Wojciechu będzie zimno. *Żup.* 43.

105. Zazdrośny, jak kukulka. *Adalb.*

106. Niebo się młodzi, a kukulka wieszczy. (Młodzenie się znaczy zbieranie się chmur na deszcz wiosenny). *Prus. Obch.* 37.

107. Kiedy kukulka kuka, a chłop w stodole puka, to dobrze. (Wielkop., Pozn.). *Bibl. Warsz.* 1861, III, 628.

108. Kukulka okukała (kogoś) na głucho = znaczy, że usłyszał ktoś kukanie pierwszy raz, nie mając przy sobie pieniędzy.

109. Schowaj trzy grosze za ziaziulkę (pow. Borysow.). (Domyśl.: abyś miał, gdy kukulka zakuka pierwszy raz).

V. Legiendy.

Dlaczego ptaki inne wysiadują jaja kukulki?

110. W niektórych okolicach (Zbikowice) opowiada lud o kukulce, że w pewnym kraju był ptak nazwiskiem „*kuch*,” który wiele ptaków zjadał. Ptaki, widząc, że w ten sposób ulegną zupełnej zagładzie, naradziwszy się, odleciały do innego kraju, ażeby rzeczony ptak z braku żywności zginął. Gdy długo bawili w tym obcym kraju, a nie wiedzieli, czy ich wróg niszczyciel zginął, wysłały srokę, która, zobaczywszy kucha martwego, dziobała jego zwłoki i nie wracała. Z potrwożonych ptaków, które sądziły, że srokę kuch zjadł, żaden nie chciał lecieć w tamte strony, gdzie kuch przebywał. Zdecydowała

się наконец na to kukulka, za co jej ptaki obiecały wysiadywać jaja. I odtąd ptaki wywiązują się sumiennie ze wziętego na się obowiązku. *Gust. 143.*

111. W Polsce i na Rusi (Zarysy, II, 115) jest podanie, że w dawnych czasach żyła wielka i bogata księżna (kniahyni), która koniecznie chciała wydać swoją córkę młodą za starego pana. Młoda kniahynka, jak ją Ruś nazywa, opierała się długo rozkazom matki, ale jej ani przekonać, ani ubłagać żadnym sposobem nie mogła, zezwoliła na wszystko, i dzień ślubu już byłznaczony. Zaledwie słońko zajaśniało, przygotowania rozpoczęły się na wielkim dworze, i młodą kniahynkę przystrojono do ślubu. Już wszyscy w kościele (cerkwi) czekają, a nie widać panny młodej. Posyłają: niemasz jej w komnatach starego dworu. Biega sama po ogrodach księżna i przy zmroku wieczora szuka, woła, prosi Boga nadaremnie; głos tylko jakiś śmiejący się rozlega wokoło: „Kuku, kuku, kukul!“ „Kryj się więc na wieki—zawoła rozgniewana—i na wieki się odzywaj!“ Niezadługo usłyszano dziwne chichotanie, a wkrótce „kuku,“ głos nowo utworzonego ptaka. Tak kniahynka przemieniła się w kukulkę. Pamiętna wszelako na ród, z którego pochodziła, zbyt dumna, aby sama miała robić gniazdo, a tym więcej nudzić się dni kilkanaście, wysiadując pisklęta, używa do tego małego ptaszka i na jajach każe mu siedzieć; sama doziera włożonego nań obowiązku, a jeżeli w nim dostrzeże zuchwałą chęć ucieczki, przywiązuje go włosiem za nogę do gniazda, by nie mógł uciec. On wyszukuje i przynosi jej żywność. wszędzie jej towarzyszy. Oprócz tego wszystkiego, inne ptaki muszą być jej podległe, bo w gniazda innych składa ona także jajka, które one muszą pielegnować, ona ich dogląda, a gdy ptaszki wyrzuca z gniazda swego kukulcze jaje, ona z zemsty wyrzuca ich jajka i niszczy gniazdo (Dziwieniki, Stanisławów, Żywaczów, Szczepanów), albo ptaka, który jej nie chce wysiadywać jaja, zawiesza na gałęzi (Zabrzeż, Tymbark). *Gust. 143. Wójc. Zarysy, II, 115.*

112. Była to niegdyś córka bogatego szlachcica litewskiego, siostra trzech mężnych młodzianów, których czule kochała. Gdy głos trąby wojennej wezwał wszystkich Litwinów na pole sławy, bracia wyjechali na wojnę. Ze łzami pożegnała ich siostra, życząc im zwycięstwa nad wrogiem. Dzielny Kiejstut pogromił mnichów niemieckich, którzy pod pozorem nawracania Litwinów do wiary świętej, szukali własnych korzy-

ści. Na polu walki padli jednak trzech młodzienicy, i tylko ich konie, pozbawione drogiego ciężaru, przybiegły w domową zagrodę. Stroskana Litwinka po stracie braci opuściła dom ojca i udała się do lasu, aby tam resztę opłakanego dokończyć żywota. Długo tułała się po puszczy, płacząc i narzekając, aż też Najwyższe Bóstwo ulitowało się nad nieszczęśliwą i przemieniło ją w kukulkę. *Ryb. Zw. 66—Jucewicz—Wójc. Zarysy II, 137.*

I odtąd na wiosnę w tym samym czasie kukaniem co rok opłakuje zgon braci. *Jucewicz.*

113. Lud w Płazie utrzymuje, że kukulka powstała z siostry, opłakującej swego brata. *Gust. 143.*

114. Jednego dnia poszły dwie panny do lasu i chciały się bawić w chowanki. A ponieważ dawniej tak Pan Bóg dawał, że gdy kto co wypowiedział w złą godzinę, to tak się i stało, więc i te panny, zakukawszy do siebie w złą godzinę, stały się kukułkami. *Ropcz. X. 101.*

115. Jeszcze za Chrystusa Pana dziewczęta kukały w złą godzinę i na rozkaz Boży zamieniały się w kukulki. Wierchow. *Puszcza sandom., 206.*

116. Gdy Pan Jezus chodził jeszcze po ziemi, to panny w jednym miejscu wyglądały raz po raz z za krzaków, i przypatrując się Jego postaci, wołały przez swawolę: *A kuku! a kuku!* Za to Pan Jezus je ukarał, mówiąc: *Wiecznie tak kukać będziecie*—i w kukulki je przemienił. Kb. *Chetm. II, 178. Myślenice, Gust. 143.*

117. Pewnego razu, Pan Jezus, chcąc odpocząć, zbliżał się z apostołami do napotkanej przy drodze chaty, przed którą siedziała piękna dziewczica; dziewczica owa, na widok nieznanomych przybyszów, zawarła wrota domostwa i uciekła do izby, gdzie, wskoczywszy na zapiecek, zaczęła się wyśmiewać z podróżnych, wykrzykując raz po raz: *ku! ku, ku! ku.* Wtedy Pan Jezus rzekł: „Dzieucho, kiej chces baść kukulko, idź na bory, na lasy!”—i natychmiast przez otwarte okno wylecieć miała w świat owa dziewczica, przemieniona w ptaka. (Od Żarek). *Federowski, Żarki, str. 330. Ryb. Zw. 65.*

118. Pewnego razu św. Anna, matka Najświętszej Panny, zbierając w lesie grzyby dla przyjęcia św. Elżbiety, matki św. Jana, zabłądziła. Spotkawszy w lesie jakąś panienkę, zaczęła na nią wołać, ale ta odpowiadała: „ku! ku! ku! ku!”—a skoro Święta podchodziła, zaleciawszy gestwinami z przeciwnej strony, znowu odzywała się: *ku! ku! ku! ku!* Nareszcie

około północy, istnym przypadkiem, Święta natrafiła na dobrą drogę, a *za cygaństwo zarzekła* ową panienkę, która natychmiast obrosła w pierze i pióra, czyli przemieniła się w ptaka, który pokutując wciąż *huka*: ku! ku! ku!—i hukać tak będzie do skończenia świata. (Od Pilicy). *Federowski, Żarki* 330—333. (Streszczenie).

119. Panna jedna, chcąc przestraszyć Jezusa, wlała pod most. Kiedy Jezus wszedł na niego, ona z pod mostu zawołała: „Kuku, kuku!” Chrystus rzekł: „Bądź taką.” I od tego czasu kukawka lata sama, nie mając pary, a gdy jajko znieśie, przez wstyd nie wysiaduje ich sama, lecz podrzuca w gniazda innych ptaków. (Ziemia Dobrzyńska). *A. Petr. Zb. W.*, II, 130.

120. Gdy Pan Jezus po ziemi chodził, wtedy jeden człowiek chciał Pana Jezusa zdurzyć, wszedł pod most i zaczął kukać. A Pan Jezus przemienił go w ptaka. (Nadworna). *Gust.* 143.

121. Gdy Matka Boska z Chrystusem uciekała, a będąc ściganą, schowała się w leszczynie, zdradziła ją kukułka i za to nie ma własnego gniazda. *Hodoly, Stryhańce*, 319.

VI. Obrzędy.

122. Na Litwie, na cześć kukułki i teraz jeszcze obchodzą święto. Dnia trzeciego Wielkiejnocy zbiera się młodzież z całej wsi do jednego domu, śpiewa rozmaite pieśni, poczym następuje taniec, zwany *Giaguży*. Tym tańcem przewodzi jedna dziewczica (giegiety), celująca pięknością nad innemi. Stawają wszyscy w koło, wśród którego, z zawiązanemi oczyma siedzi na krześle bohaterka uroczystości. W tym położeniu płasają wszyscy. Po każdym przetańczeniu, mężczyźni zbliżają się do siedzącej, i wzięwszy jej rękę, śpiewają:

Królowo kukołko kuku, kuku!

Jam twój braciszek kuku, kukul

Siedząca, zgadując po głosie tych, którym najbardziej sprzyja, wybiera trzech młodzieńców, odwiązuje sobie oczy, i przez cały dzień tańczy z niemi. Przy rozstaniu się, daje im, pstre pasy swojej roboty; młodzianie zaś wzajemnie czynią jej podarunek. I odtąd dziewczica młodzianów nazywa swojemi braćmi, a oni ją siostrą. (Pow. Szawelski, Pokiewie, Milwidy). *Juc. Lit.* 58. (Osobiście dwakroć widział).

123. Zapewne w związku z tym pozostaje litewska nazwa maja: gegužis = miesiąc kukulki. *E. M.*

VII. Przepowiednie.

a) Meteorologiczne.

124. Kukulka jeżeli w marcu dużo krzyczy, bocian dużo grzegocze i dzikie gęsi pokazują się, zapowiadają ciepłą wiosnę. (100 kal.). *Wierzb. Mat.* 189.

125. Gdy w ciągu dnia często z ożywieniem kuka, niezawodnie pogoda potrwa dłużej. Jeżeli ją w czasie słoty słyszeć, to niezapługo pogoda nastanie. *Ryb Zw.* 64.

126. Za zwiastuna dłuższego deszczu uważają kukulkę, gdy kukanie ptaka tego rozlega się w pobliżu zagrody. *Federowski, Żarki*, 285. *Ropczyc.* 130.

127. Kukulka, kukająca w sadzie, zwiastuje słotę. (Krościenko). *Gust.* 144.

128. Kukulka, kukająca w sadzie, zwiastuje ciepły deszcz. *Prus. Obch.* 37.

129. Gdy kuka w polu, wróży pogodę. *Ropcz.* 130.

130. Gdy kukulka nie kuka, tylko się śmieje—deszcz.

131. Jeśli zakuka przed rozwinięciem się drzew, długo jeszcze będzie zimno na wiosnę. *Zb. Wiad. do Antr. kr. Glog. Nadnarw.* 102.

132. I na orzechy urodzaju nie będzie, bo „na kwiat zakukała.“ Tamże.

133. Im dłużej kuka po św. Janie, tym dłużej trwać będzie ciepło na jesień. Tamże.

b) Gospodarskie.

134. Na ile niedziel po św. Janie usłyszy kto kukulkę kukającą, na tyle niedziel przed św. Jakóbem chleba mu braknie. (Myslenice). *Gust.* 144.

135. Jeśli kuka długo po św. Janie—zapowiedź złych czasów. *Wierzb. mat.* 189.

136. Ile razy kukulka po św. Janie zakuka koło domu bez przerwy, tyle złotych kosztować będzie korzec żyta. (Tymbark). *Gus.* 144.

137. Będzie rok zły, gdy w czasie kukania kukułki las jeszcze się nie rozwinął. (Pobereże). *Gust.* 144.

138. Gospodyni, gdy chce mieć się dobrze, powinna kluczami zadzwonić, usłyszawszy pierwsze kukanie kukułki. Wierzchow. *Puszcza sandom.* 206.

139. Pastuchowi, gdy ma chleb w worku w chwili, gdy pierwszą kukułkę usłyszy, chleba przez cały rok nie zbraknie. Wierzchow. *Puszcza sandom.* 206.

140. Gdy krowa zachoruje na pastwniku, to lud mówi niekiedy, że „tak kukawka na nią zakukała.“ Glog. *Nadnarw.*

103. *Zb. wiad. do Antrop. kraj.* t. I.

c) Szczęście, nieszczęście.

141. Gdy kto głodny posłyszysz kukułkę pierwszy raz, będzie głodny cały rok. *Borys. Tysz.*

142. Kukułka, odzywająca się koło domu, niepomyślność wróży.

143. Gdy kukułka pierwszy raz kukać pocznie, należy słuchającemu ją rachować, czy do pary się odezwała: ku-ku. Jeżeli do pary, to dla rachującego znaczy szczęście; jeżeli nie do pary—kłopot. *Kb. Kr.* III, 111.

d) Pieniądze.

144. Kto na wiosnę usłyszysz pierwszy raz kukułkę, a ma przy sobie pieniądze, powinien niemi zabrząknąć, a cały rok będą się go trzymały. *Ropcz.* X, 101. Żmujdź, Litwa. (*Woj. Z.* II. 137). Okolice Zamościa i Hrubieszowa. *Kb. Kr.* III, 111. *Kb. Kr.* VII, 111.—Wierzchow. *Puszcza sandom.* 306. Bardzo powszechne.

145. Gdy kto pieniądze rachuje, a kukułka zakuka, będzie je zawsze rachował (Wieliczka i t. d.). *Gust.* 144. Bardzo powszechne.

146. Kto pierwszy raz na wiosnę usłyszysz kukułkę, liczysz pieniądze, które ma natenczas przy sobie, i odzywa się na hukanie: „Jest pieniądź! jest pieniądź!“—w tym przekonaniu i w tej nadziei, że przez rok cały będzie ich miał podostatkiem. *Federowski, Żarki*, II, 832.

147. Jeśli kukulka się za wcześnie odzywa, złodzieje wróżą sobie, że im się w tym roku kradzieże nie będą udawały.—Okol. Zamościa. *Gluziński*.

e) **Miłość, małżeństwo.**

148. Kukulka wróży zamążpójście, ożenienie, lata życia i t. p. Na Podlasiu Nadnarwiańskim. w okolicy Suraza i Tykocina, dziewczęta, usłyszawszy głos zuzuli, wołają:

„Ej zieżiula, zieżiula,
ile lat do mego wesela?”

Po tych słowach rachują kukanie swej wróżki, i to są lata do zamełcia. Mniejsza lub większa ich liczba jest lepszą lub smutniejszą wróżbą; gdy ptak zamilknie w chwili pytania, znaczy śmierć lub staropanieństwo.—Gł. *Nadnarw.* 103.

149.

Kukułeczko, panienecko ze ziela,
Powiedz-że mi, ile mam lat do wesela.
(Sieradzkie). *Wójc.* 1851, IV, 179.

150.

Kukułeczko, panienecko z drobnego ziela,
Powidz mi: ile lat do mego wesela?
Federowski. *Żarki*, 288.

151.

Kukawecko zuzela,
Ile lat do mego wesela?
Gł. *Nadnarw.* 103.

Kukułeczko, panienecko
Z paproci i ziela,
Powiedz mi, ile lat
Do mego wesela.
Wis. III, 493. Ziemia Sieradzka.

152.

Piosnka litewska.

Ty siostrzyczko droga,
Ty pstra kukułeczko,
Braterskie konie pasąc,
Jedwabne nici zwijając,
Powiedz: kiedy męża dostanę?
Jucewicz 49.—*Wójcicki*.

153.

Zakukaj, kukuleczko,
 Powiedz, lataweczko,
 W zielonej jodle spoczywając
 W złotem krzesle siedząc,
 Braterskie konie pasąc,
 Jedwabne chustki obrębiając,
 Złotemi frendzlami oszywając,
 Moje latka licząc:
 Jak długo żyć będę?
 (Pow. Upicki i Wiłkowyski).—Juc. *Lit.*

154. Jeżeli po raz pierwszy okuka dziewczynę, niosącą próżne konewki do wody, to próżno przejdzie jej rok; jeżeli zaś niosącą pełne, to się spełni to, za czym goni myślą i sercem; jeżeli zaś bez niczego z próżnemi rękoma, to na tyle lat jej zamęcie odroczy, ile razy zakuka.—*Prus. Obch.* 37.

155. Kiedy dziewczyna próżno czeka na ukochanego, słysząc kukulkę, z jej głosu smutną przepowiednię sobie wróży; to znowu matce opowiada syna przeznaczenie, którego napróżno szuka. — *Zarysy*, II, 133.

156. U wszystkich ludów aryjskich kukulka wróży dziewczętom, kiedy za mąż pójda, podaje liczbę lat życia pytającym, a nawet wróży śmierć ukochanym.—*A. Grusz.*

157. Niewiastom wróży kukaniem, czy będą miały syna, czy córkę.

f) Choroby, śmierć.

158. Kto, będąc na czczo, usłyszy pierwszy raz kukulkę na wiosnę, ten będzie cały rok słaby.—*Ropcz.* X, 101.

159. Gdy kukulka wcześniej na wiosnę się zjawi, wróży choroby. (Zbłudza).—*Gust.* 144.

160. Gdy kukulka długo kuka, będzie zły rok: będą panowały różne choroby, a bydło będzie padało (Horyhłady).—*Gust.* 144.

161. Gdy kto po raz pierwszy usłyszy na wiosnę kukulkę kukającą, będzie żył tyle lat, ile razy zakuka, od tej chwili począwszy. (Powszechnie).—*Gust.* 144.

162. Temu, kto ją przedrzeźnia lub z niej szydzi, odpowiada: „Bodajbyś zakukał ostatni raz!” (Dziewiętn.) — *Gust.* 144

163. Jeżeli kukułka siedzie na dachu domu i trzy razy zakuka (Dziwiewitniki), lub trzy razy dom obleci i na każdym rogu zakuka (Bohorodczany, Nowe Sioło¹, to w ciągu roku gospodarz lub gospodyni tego domu lub ktoś z domowników umrze.—*Gust.* 144. *Udziela* 247.

164. ...Powinien też rachować, ile razy kukułka zakuka, bo tyle lat będzie żył jeszcze.—*Ropcz.* X, 101.

165. Za czym domem zakuka, temu śmierć wróży. — Litwa. *Wójcicki.*—*A. Grusz.*—*Jucew.* 48.

166.

Kukułeczko, panieneczko
z pięknej sierści,
Powiedz-że mi: ile lat
do mojej śmierci?

Każde zakukanie liczy się za 1 rok lub za 10 lat.—*Federowski.* *Żarki*, 290.

167.

„Kukułeczko, panieneczko
Z ziela i śnieci,
Powiedz mi, ile lat
Do mojej śmierci.“

Wis. III, 493. Ziemia Sieradzka.

168.

Kukaweczka circi:
Ile lat do mojej śmierci?

A. Petr. Zb. W. II, 130.

169. Kto pierwszy raz na wiosnę bez śniadania wyjdzie w pole orać i usłyszy kukanie, to już na przyszłą wiosnę orać nie będzie. (Poronin).—*Gust.* 144.—*Udziela* 247.

170. Na Rusi Czerwonej jest przesąd, że kiedy we śnie kto zobaczy ze swego domu ulatującą kukułkę, to umrze mu małżonka lub narzeczona.—*Wójc. Zarysy*, II, 135.

